Jornades sobre la regionalització del territori i els ens intermedis, organitzades per la Societat Catalana de Geografia (Barcelona, 1989).
Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990.

Divisió territorial i ideologia

Robert Ferras
Universitat de Montpeller

«La producció de les idees, de les representacions i de la consciència s'entrellaça directament i íntimament en primer lloc amb l'activitat material i amb el comerç material dels homes, és la llengua de la vida real.»

Karl Marx
La ideologia alemanya

Per a una dotzena de països i per a diverses desenes de regions, el darrer quart del segle XX estarà marcat per l'última fase de construcció d'Europa i, per tant, per un canvi d'escala territorial. Canvi d'escala que comporta el problema dels nivells territorials intermedis, que són l'objecte d'aquesta trobada. Perquè, si l'Europa que hem de fer ha de ser l'Europa de les regions, els diferents nivells territorials mai no han semblat tan encavalcats. Generalment, hi ha tres o quatre nivells administratius sobreposats, el municipi, la comarca o el cantó i la província o el departament; dos o tres tipus d'espais segons les acumulacions (com ara les densitats humanes) i els lligams (com ara les comunicacions), el ple i el buit, el centre i la perifèria, l'accessible i el llunyà; dos o tres nivells urbans i dos o tres denominacions segons les jerarquies i sense que calgui quantificar exactament la gran ciutat, la ciutat mitjana i la ciutat petita, com l'urbà, el rural i el semiurbà per la població; un o dos territoris de pertinença, independents de les divisions esmentades, que pertanyen a l'individu, segons la fórmula del país «d'on hom és» o del país «d'on hom ve».

Davant la futura situació «europea» s'escau la formulació d'una pregunta sobre aquests nivells. Quin és el protagonista territorial privilegiat, i davant de quina situació? La comparació entre França i l'Estat espanyol, el Llenguadoc-Rosselló i Catalunya, tenint en compte les proporcions, sembla il·lustrativa. D'una banda, s'evoca l'eventual separació en regions, dues vegades menys nombroses, i de l'altra, hi ha més d'una coincidència en el fet que la setmana passada a Pau tingués lloc un col·loqui sobre el tema «Desenvolupament, remodelatge i descentralització: n'és el departament el protagonista privilegiat?», amb participants d'una banda i de l'altra dels Pirineus. El departament és obsolet a partir d'ara que se celebra el bicentenari de la Revolució francesa? Ha esdevingut obsoleta la província, que encara no té dos segles? Quina relació tenen l'un i l'altra amb les altres col·lectivitats territorials? Les diferents respostes depenen dels diferents angles des d'on es consideri el problema; per tractar només de les distincions esmentades, hi ha, d'una banda, les bases jurídiques i reglamentàries de la institució, d'una altra, les diferents estratègies que s'exerceixen sobre l'espai i, finalment, una pràctica del territori en relació amb les representacions i, per tant, una certa ideologia.

L'abril de 1987 el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei d'Ordenació Territorial. La novetat només és institucional, ja que proposa la restauració de les comarques com a intermediaris administratius, petites regions que agrupen municipis, l'existència de les quals ressorgeix periòdicament. El tema es debat, ja que dins els límits del territori espanyol s'enfronten dues concepcions de l'organització espacial, separades per una fractura profunda; la primera correspon al centralisme i propugna una capital castellana; la segona correspon a uns autonomismes i remet a unes capitals i unes regions diferenciades, entre les quals hi ha Catalunya. Amb aquesta divisió s'introdueixen dues alternatives que tradueixen dues posicions ideològiques. Des de l'estranger —fins i tot des del país veí—, parlar de l'organtització territorial de l'Estat espanyol és evocar dues imatges antitètiques. Pel que fa al primer cas, una de les constants històriques és el tema de la conquesta, de la Reconquesta i fins i tot de «la Croada», en benefici de Castella. Quant al segon, es parla a bastament d'obertura i de progrés econòmic, i es parla de la caricatura del viatjant català que sempre està a punt per vendre els productes i per portar cap a casa qualsevol innovació tècnica. Les opcions d'una societat i l'altra han estat en part molt diferents: la d'una aristocràcia rendista davant d'una burgesia comercial.

Sagasta, primer ministre espanyol de 1881 a 1902 sense interrupció, afirmava que «no hi ha regions, només hi ha províncies»; es pot capgirar la fórmula, que emana del poder central, i afirmar que «ja no hi ha províncies, només hi ha regions», la qual cosa porta a preguntar-se automàticament quin és el nivell intermedi entre el municipi i la regió. A Catalunya, potser una mica més que en altres indrets, s'enfronten, o se sobreposen —la paradoxa és només una aparença— tres malles territorials: la província, seqüela i símbol del centralisme; el municipi, en l'últim graó de l'escala; i la comarca, símbol del localisme i de la ideologia del país, a la vegada antiga —cosa que n'assegura una certa autenticitat— i recent, però sense contingut econòmic real, fora d'un ciment d'identitat indubtable, que pot caracteritzar una divisió natural o bé una conseqüència d'una proximitat urbana, o totes dues coses.

Abans d'anar més lluny, cal dir de què estem parlant.

Jornades sobre la regionalització del territori i els ens intermedis, organitzades per la Societat Catalana de Geografia (Barcelona, 1989). Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990.

El territori, la ideologia: aclarim els dos conceptes

El territori és l'espai més propi perquè és un producte social, en el sentit més immediat, en el mateix sentit que l'animal reconeix un espai marcat, conegut, delimitat i propi. El territori necessita un espai, amb extensió i límits, encara que siguin vagues; en aquesta extensió habita un grup humà, una col·lectivitat nacional. Claude Raffestin va escriure en una bella fórmula: «L'espai és un joc del poder, mentre que el territori és un producte del poder». Sigui quina sigui la definició que retinguem, el territori es fonamenta en lligams de diferents ordres, essencialment sis:

— de possessió, un mot que és més fort que poder, propietat o pertinença;
— de divisió administrativa, més o menys reconeguda, a vegades contestada, però sempre oficial;
— de producció dels protagonistes socials que marquen el territori. Se'n poden retenir tres. L'inventor, ja que hi ha una invenció del territori que a vegades pot passar a través d'una institució; així, no existeix una «Gran Barcelona» institucionalitzada per sempre sinó una aglomeració escampada al voltant d'una gran ciutat, feta de municipis veïns el nombre dels quals varia segons les necessitats. El consumidor, que és l'usuari del territori. El propagandista, el cantor del territori;
— de cultura, a través d'un sentiment de pertinença com el que procura el ciment d'una llengua;
— de funcions, segons un teixit de relacions, d'intercanvis, de xarxes, de fluxos i de circuits;
— d'ideologia, concepte no tan dominat, a penes esbossat i potser el més fort.

En definitiva, un territori es pot recórrer, és reconegut, administrat (a França es parla de quadres territorials), viscut o somniat, en tot cas —també— imaginat. No existeix un territori sense domini, sense límit i sense depredadors: depredadors que transgredeixen els límits per assegurar-se'n la dominació. Un territori existeix tant en un temps com en un espai i, per tant, tant en un esquema ideològic com en uns límits estrictes. Però ens remet obligatòriament a l'espai, mentre que la ideologia es refereix a la ment, a l'espai mental, als mapes mentals.

Tot plegat crea un sistema territorial i reagrupa concepcions que són, o han estat, les dels geògrafs. Alguns fan servir caricaturescament les nomenclatures antigues: divisió administrativa.

Hom recordarà que la geografia memorística més caricaturesca va passar a França per la lletania de la llista dels departaments. Calia conèixer la geografia francesa, és a dir, els seus departaments, el seu territori. En les versions més recents, el territori s'ha entès dins la seva funcionalitat, les seves densitats de població i la seva evolució, l'espai de les empreses i les seves ramificacions, o entre els «nous territoris», les fonts de treball. Els geògrafs rarament aborden altres aspectes clau del territori, la cultura, o clarament sospitosos, la ideologia. Però, quin és, al cap i a la fi, el territori del geògraf, per parodiar el cèlebre títol d'una obra sobre «el territori de l'historiador»?

La ideologia del territori passa per la territorialitat

Es pot plantejar com a hipòtesi que la ideologia és el complement indispensable del territori; que intentar descriure un territori només per la seva extensió, la funció i els atributs no és suficient, i que hi falten les imatges, les representacions, tot el que és ideologia. Perquè la ideologia és un sistema de representacions en el si d'una societat, amb una finalitat pràctica i segons una lògica pròpia, unes representacions més o menys útils, però, en tot cas, útils. Útils per a què? Per proposar judicis de valor sobre el món, com ho fan tot sovint el discurs publicitari o les construccions intel·lectuals destinades a demostrar el bon fonament d'una afirmació. D'aquí sorgeixen algunes opcions ideològiques: la ideologia del progrés; la ideologia de dretes o d'esquerres, la de la burgesia, etc. Aquestes idees no responen a una necessitat de coneixement científic, però semblen indispensables per a la vida social. La ideologia, cúmul d'idees rebudes, és una representació tan il·lusòria com necessària perquè un sistema social funcioni; a una ideologia ens hi adherim o no, perquè no és sinó una representació il·lusòria de la realitat.

Segons la terminologia marxista hom sap que la ideologia és «el conjunt de les idees, de les creences i de les doctrines pròpies d'una època, d'una societat o d'una classe» (per oposició als fets econòmics i a la infrastructura, l'únic determinant). L'any 1968, Henri Lefebvre escrivia: «La ideologia transforma en absolut un concepte natural i una veritat relativa».

Com més contestat i reivindicat és el territori més es carrega el mot. Gran part del discurs nacionalista del segle XIX a França es fonamenta en el concepte de territoris que cal recuperar perquè han estat «robats»:

— El territori de Belfort no és un departament, és la part de l'Alt Rin que va continuar essent francesa després de la desfeta de 1871.
— *Nos braves territoriaux* (els nostres valents territorials), tropes de reserva i última muralla del territori, van donar lloc a la cèlebre publicitat d'un producte alimentari.
— S'ha conservat la terminologia dels «DOM TOM», territoris d'ultramar, la qual cosa significa el reconeixement d'un grup humà i d'una jurisdicció dotada de personalitat sense constituir un estat sobirà.

Podem avançar que els suports d'una ideologia del territori són quàdruples:

— herències culturals o, com a mínim, una memòria col·lectiva que les filtra i les perpetua,
— models dominants, que periòdicament esdevenen referents obligats, posem per cas Londres, París, Amèrica o Moscou,
— experiències de la vida i del «temps viscut»,
— un discurs ambiental creat pels mitjans de comunicació.

Ideologia i relativització: sempre hi ha una realitat territorial i la seva interpretació ideològica; un cert nombre de termes s'hi presten: frontera, identitat, país...; la ideologia construeix el seu territori i el territori es fonamenta en la ideologia. Convindria inventariar els productors d'ideologia: «el municipi», és a dir, les se-

Jornades sobre la regionalització del territori i els ens intermedis, organitzades per la Societat Catalana de Geografia (Barcelona, 1989).
Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990.

ves persones notables, «la ciutat», és a dir l'ajuntament, «la regió», és a dir, una assemblea, sense parlar de les cambres de comerç, de les diverses instàncies en el camp de la sanitat, de les comunicacions. La ideologia se'ns apareix, doncs, com una relativització d'allò que és «concret»; té el seu projecte. Alguns exemples, volgudament breus però de diferents nivells, poden evocar-la.

Punts cardinals

Una aproximació geogràfica tan banal com la interpretació dels punts cardinals ens revela perfectament un cert projecte, quan a Amèrica es parla del Far West, o a Europa dels països de l'Est. Però el Nord es pot trobar al sud; és el cas de Catalunya d'una part i de l'altra de la frontera pirinenca: al sud respecte a França, al nord respecte a Espanya; Calàbria és un sud dins d'un país de l'Europa del Nord, Itàlia; Atenes és al sud d'una Grècia del Nord; Algarve és el sud de Portugal, que també forma part de l'Europa del Sud. En fi, tots sabem que, depèn dels autors, Àfrica comença a Gibraltar, a Andalusia, a l'Ebre, als Pirineus o al Pas de Salses. Àfrica, és a dir un Sud, un altre món; a la vegada exòtica i diferent; no pas Àfrica literalment, sinó la imatge de la posició d'Àfrica; no es tracta d'un error, sinó d'una imatge i d'una posició ideològica simultànies.

Grans espais i territoris per conquerir

En els antics mapes del Nou Món, els «territoris» de les illes de les quals només es podien controlar els llocs d'entrada són assignats als indis; en els vells atles, els territoris figuren com a poblats per «salvatges». Pensarem, literalment, en la grandiositat de poder fer *alpinisme* als Pirineus; o d'*orientar-se* per anar cap al nord i no pas cap a l'est; «septentrionar-se» fóra més difícil de pronunciar, però més correcte. Parlar de pirineisme o d'alpinisme no significa només una referència a una activitat de muntanya. La «Mediterraneïtat» o la «Norditat» no són únicament unes referències espacials: a Europa la d'un mar tancat, o bé al Canadà la d'un Gran Nord. I ¿què es pot dir de la quantitat de termes en «isme», germanisme, gal·locentrisme, anglicisme, hispanisme, catalanisme, occitanisme, que rimen tan bé amb xovinisme? Partirem, doncs, d'un concepte geogràfic simple: reflexionarem sobre allò que hi ha darrere regió, regionalització i regionalisme.

Un Estat

França es compon, en primer lloc, de quatre barris, que els especialistes més fiables valoren ben poques vegades dins les seves representacions de l'espai nacional. Quatre que automàticament en necessiten un cinquè, anomenat «centre». Això produeix, més en el domini de la ideologia que no pas de cap realitat espacial, quatre imatges. El nord, per a un parisenc és Lille i la frontera belga; ser del nord és estar situat entre la frontera septentrional i el Massís central. Però, bromes a part, per a un meridional, el nord és Lió, quan no és València o fins i tot Avinyó. Això és una broma, és clar, però, com que res no és gratuït, demostra que hi ha sud i sud, *deep south*, el dels catalans, els llenguadocians i els provençals, la gent del litoral, els mateixos que trobem a l'estiu i que sembla que comparteixen un mateix accent, hipertrofiat en la versió «marsellesa» que alguns estenen des de l'Atlàntic fins a Itàlia. El sud és qualsevol cosa, és a dir, abans que res un clima (per tant, un lloc de vacances) que esborra tot contingut social; també és un cert art de viure. El sud del sud és Còrsega, una altra bonica construcció ideològica alimentada per «les històries corses» i els incidents periòdics. L'oest és la humitat, l'est el continental, el nord-est acumula els records coents de la pèrdua de l'Alsàcia i la Lorena. A una idèntica altitud, hom puja a París i hom baixa a Avinyó; la muntanya física, real, es dobla en una muntanya ideològica on l'altitud, per l'home de la plana, s'avalua en uns pocs hectòmetres.

Una regió

El Llenguadoc-Rosselló no està consolidat i apareix encara com una construcció ideològica que s'esforça a adquirir valor territorial, o com un territori amb ideologia variable, dins el límit de cinc departaments, quatre dels quals són mediterranis. Hom li traurà, sense cap mena de remordiment, un Rosselló que desapareix en la terminologia quotidiana (no diem pas un llenguadocià-rossellonès); la seva incorporació només és de l'any 1659, és a dir, ahir. Així mateix, si continuem la fragmentació, tots els indicadors mostren que la Losera és un altre món, que l'Aude mira cap a l'oest i que el límit de la Provença no és pas al Roine, ni tan sols al Vidorle, sinó a les portes de Montpeller. Impertorbable, una certa «geografia» perpetua la davallada dels graons de l'escala: la muntanya és una reserva d'homes, de productes i de salut dins un ambient que caracteritza l'oligantropia; el peu, un lloc agrest de planes àrides; la plana litoral, un lloc que serveix de passadís. És un esquema «clàssic» però endarrerit. La realitat econòmica d'aquest final de segle ha vist com emergia un litoral totalment creat amb fins d'explotació turística, com una plana poblada ha deixat lloc, cada cop més, a la urbanització que competeix amb la vinya extensiva i una jerarquia urbana revisada en profit de Montpeller. On és el Llenguadoc-Rosselló en tot això? Hi sobreviu un Baix-Llenguadoc, en el sentit històric i reconegut, aproximadament un quadrilàter que s'estén de la cruïlla narbonesa als confins de Montpeller, entre el mar i la muntanya. Una construcció, no un territori.

Ciutat

Des d'un punt de vista urbà, Barcelona ofereix, finalment, un magnífic exemple d'aclariments en el camp de la problemàtica territori-ideologia. Barcelona fa de la plaça de Catalunya un espai central, però és en realitat un fet totalment perifèric en relació amb el centre antic i, abans que res, punt d'unió amb l'Eixample. Aquests centres, simplement geomètrics, o bé de negocis, existeixen a les ciutats, que se succeeixen pertot menys per aquest centre. Si la plaça de Catalunya és en primer lloc una tangent, una soldadura i una porta, les Rambles s'han quedat durant molt temps com un límit, una vora, abans de ser centre gràcies a una ideologia «ramblista». Sense parlar del Districte V, que quasi ningú no coneix amb aquest nom, tret dels qui l'administren; del Raval, barriada treballadora i històrica, ara oblidada; i del Barri Xinès, conegut molt més

Jornades sobre la regionalització del territori i els ens intermedis, organitzades per la Societat Catalana de Geografia (Barcelona, 1989).
Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990.

enllà de la ciutat, i no tant com un territori poliglot que prolonga el port, sinó com una construcció ideològica, recent i tenaç. Els mitjans de comunicació no fan sinó accentuar aquesta reducció de la Barcelona real a la Barcelona reconstruïda; l'anunci de l'elecció de la ciutat per als Jocs Olímpics es va il·lustrar amb unes fotos d'una gernació exultant a la plaça de Catalunya; les Rambles són la cita obligada i el punt de referència de tots els transeünts. La fama creixent de Vázquez Montalbán va confirmar encara més el pes del Barri Xinès. La resta és essencialment anònima.

De la mateixa manera, passant de l'espai al temps, hom descobreix que en el transcurs de la història l'avantatge o l'inconvenient de Catalunya és el fet de quedar lluny de Madrid, a la vora de la Mediterrània o bé a prop de les metròpolis econòmiques que són Lió o Milà, o pel fet de tenir bones comunicacions amb Zuric, Londres, Brussel·les o Frankfurt, o, encara més, per trobar-se còmodament en el centre d'un triangle geogràfic —sigui el que sigui—: el Piemont, el País Valencià i el País Basc. Tot això sense canviar de lloc. Quan el pèndul és al nord, Barcelona té el seu passat industrial; quan és al sud, té el clima; quan és al mig, Barcelona és, alhora, etapa i porta d'entrada. Els llocs també tenen un sentit; Barcelona no és cap-ital, és cap i casal de Catalunya des de sempre i ciutat olímpica des de fa poc. Georges Duhamel precisa, a *Défense des Lettres*: «els termes d'ideòleg i d'ideologia tenen avui un sentit clarament pejoratiu, i el públic els oposa amb menyspreu a altres termes com realista i realisme». D'alguna manera, té raó.

Per acabar, recordarem que existeix una anàlisi de tipus proxèmic, que cadascú ha de fer en els seus propis territoris: el lloc on hom viu sempre és sobrevalorat, el lloc on hom ha viscut és sempre idealitzat, el lloc d'on hom surt és sempre infravalorat, el lloc on hom arriba és sempre desitjat. Tot això són castells a l'aire, al cap i a la fi tan irracionals com ho són Eldorado, l'Edèn o Xauxa, tots els paradisos perduts, tots els territoris de la utopia i totes les terres promeses.

Relacions entre aquests dos conceptes: el territori és inseparable de la idea de territori, té una «dimensió amagada»; hi ha una ideologia del territori, tant se val quins siguin els avatars semàntics del concepte, fins i tot les antigues oposicions maniqueistes que reapareixen periòdicament entre ciència i ideologia. Quan el territori és definit, la ideologia del temps en defineix el contingut.

Territori i ideologia a propòsit de Catalunya

«A propòsit», perquè dir «a Catalunya» semblaria pretensiós per a algú que només n'és veí. A títol de comparació, mentre que el Llenguadoc-Rosselló, per exemple, és una construcció ideològica que s'esforça per adquirir un valor territorial, Catalunya és un territori, en el sentit ple de la paraula, sigui quin sigui el punt de vista, des de Barcelona o des de fora, per oportunisme o no. Partint del fet que Catalunya té una identitat territorial indiscutible, ens preguntarem pels seus components.

No podem deixar de banda els «ideologismes», les construccions ideològiques que tergiversen la realitat catalana, com la del viatjant de comerç, fins i tot si els mateixos catalans se'n serveixen en identificar-se per la seva llengua, el seu accent i els seus patronímics o en basar les seves iniciatives econòmiques en «l'esperit d'empresa». Així, cal considerar que Catalunya és la porta d'entrada de la Península; en l'ampli conjunt de la CEE, Catalunya sembla ser per a Europa el que va representar la Marca Hispànica per a l'Imperi Carolingi.

Darrere de tot el que s'ha dit, veiem que Catalunya és un territori, delimitat, i una nació, reconeguda. Nació en la mesura que, com a grup, té consciència de la seva unitat i expressa una voluntat de comunitat en un territori definit. Però el referent ideològic obre altres perspectives. Catalunya, peça clau de l'organització de la Península, fa d'intermediària entre Espanya i Europa, en el doble sentit espacial i econòmic, i també ideològic, quan ens referim al model centre-perifèria. Reconeguda en allò que és essencial com a regió per Espanya i per Europa, no ho és quan es tracta del nivell infraregional on s'enfronten les dues concepcions heretades d'un centralisme persistent, o en tot cas sentit com a tal, de les antigues províncies i de les comarques. Segons una interpretació escalar, eminentment geogràfica, hi ha set components, que aquí només anunciarem. Es tracta de:

— l'espai de l'empresa, que és supranacional i fins i tot mundial;
— Europa, la CEE, que reconeix Catalunya com a seva, però que sembla que ignori l'existència de comarques pobres o no tan obertes al progrés;
— la Mediterrània, al llarg de la història i al ritme d'uns cicles d'expansió i retracció;
— Espanya, amb relacions d'ignorància o d'antagonisme segons les èpoques: totes les combinacions, mai neutres, i gairebé sempre conflictives;
— les col·lectivitats locals, Generalitat i Ajuntament, que demostren en diversos projectes que no parlen del mateix territori;
— els grups socials;
— finalment, l'individu; què és ser català?

En total, quatre trames es combinen i contribueixen a fer Catalunya: a baix, el municipi com a lloc de vida; a sobre, la comarca com a referent d'identitat; la província com a herència administrativa; la regió com a força regionalista i, en tot cas, unitat territorial a l'escala d'Europa.

Pel que fa a la història, l'originalitat també és ben evident. Catalunya participa en la unitat d'Europa estalviant-se la unitat de l'Estat espanyol; aquest país se salta les unitats del segle XIX, pas obligat tant per a Alemanya com per a Itàlia i Grècia, construïdes al voltant de països tan dinàmics com el Piemont o Prússia. A l'Estat espanyol, ni el País Basc ni Catalunya mai no van tenir aquest paper. Seguint les grans etapes de la història de Catalunya que estan inscrites en la memòria col·lectiva, cada vegada més integrades, recordarem que el territori català ha variat molt sovint, tant en els límits com en la denominació:

— Catalunya és, de primer, una marca de l'Imperi Carolingi, una marca hispànica, però pertanyent a l'Imperi Carolingi; les arrels són antigues i es faran servir còmodament més endavant per a les necessitats del discurs europeu;

— després és un comtat, però de Barcelona;
— més tard esdevé una corona, però d'Aragó.

Si el concepte territorial de Catalunya no planteja un gran problema, la seva designació és variable, i no sempre sota el nom de Catalunya. Després comença la cursa pel primer lloc i s'exerceix la ideologia del rècord per al comerç, la indústria i els equipaments, i veiem la primera via de l'Estat espanyol entre Barcelona i Mataró, etc. Per resumir breument la trajectòria d'un principat, quatre províncies, una capital, memoritzarem unes dates: el 1659, la separació del nord en el Tractat del Pirineus; 1833, la instauració de les províncies; 1988, la celebració del mil·lenari de la independència i la sacralització d'una data.

De cara a l'exterior, negligint les disparitats internes, Catalunya, també està feta d'ideologia. Pot ser porta d'entrada (de la Península), antecambra (d'Europa, en dos sentits, perquè hom és en una antecambra i també s'hi espera molt), eix econòmic per l'autopista, pol urbà (macrocèfal). I, encara millor, Catalunya varia segons els punts cardinals, dels quals ja coneixem la relativitat: quan Catalunya és el nord d'Espanya hi ha un «més»; i quan és el sud d'Europa hi ha un «menys». D'aquí prové la troballa, purament ideològica: «capital al sud», on el primer mot procura compensar l'efecte del segon. Amb la secreta esperança d'una simple modificació, que ja no donaria «capital al sud», sinó «capital del Sud». Barcelona, «capital del Nord, al sud».

Les interpretacions geogràfiques de Catalunya ens semblen bastant nombroses per ser examinades; es poden resumir en quatre, que es poden considerar opcions ideològiques:

— la natural: quan Pierre Deffontaines parla de la Mediterrània catalana;
— la funcional: la ciutat i la resta;
— la «macro»: el Principat i els Països Catalans;
— la «micro»: els municipis.

Entre aquestes dues darreres interpretacions, queda per definir una malla intermèdia, el que implica una postura de principi, reconegut administrativament o no, provincial o bé comarcal. I, damunt de tot això, la llengua.

Suprimint tota mena de consideració econòmica, els nivells de territorialitat són tres: una unitat que és regional, un espai de vida que és municipal, i un nivell intermedi, justament problemàtic, comarcal i/o provincial. Però això es torna un debat buit si no es tracta l'autèntic problema: el del primer element de participació considerat, sigui quina sigui la divisió proposada després: Barcelona i la resta.

Suprimir la província? Sí, sens dubte, en la mesura que no constitueix un territori, sinó una malla administrativa considerada pràctica durant molt de temps i recolzada en una jerarquia urbana. Aquest és el paper de la província: mantenir centres regionals, que l'administren; uns centres que, amb un paper administratiu, van tornar-se pols econòmics i centres d'interessos locals. Davant la realitat de la macrocefàlia barcelonina, la qüestió de la supressió de les províncies torna a lloc. Mai no hi ha hagut una «província» de Barcelona, només una juxtaposició, ràpidament cimentada, de comarques (el Maresme, el Vallès, el Baix Llobregat, etc.) davant la «resta» de la província, que sempre s'havia quedat apartada d'un creixement sense precedent.

Conclusió

Sota la ideologia, la realitat? La d'una «Gran Barcelona», cada vegada més gran, davant unes comarques cada vegada més buides. Aquí també el diner fa diner? Els pols de desenvolupament només es desenvolupen ells mateixos, i el remodelatge no fa sinó mantenir les desigualtats regionals. Les capitals de província, que tenen un paper molt secundari comparades amb Barcelona, no poden servir almenys com a antídot?

Quina és la solució? Un territori no es reconeix si no emergeix d'una divisió d'identitat. I aquesta identitat es troba sovint en relació amb un corpus superior, però no sempre: per a la comarca, Catalunya és part d'un tot; per a la regió, es parla d'Europa i Catalunya també s'hi considera part d'un tot.

La gran reserva demostrada davant la ideologia potser representa l'últim (un dels últims) tabú degut a la permanència de l'antiga geografia. Els components d'un sistema sòcio-espacial no provenen únicament de l'espacial i del social, sinó també de l'ideològic. I de tot això està feta una regió.